

JAN ROVENSKÝ Oddělení politické filosofie a výzkumu globalizace,
Filosofický ústav, Akademie věd ČR, Praha, Česká republika 0009-0006-8993-7167

Dynamika integrace ukrajinských uprchlíků v ČR: politické, sociální a kulturní výzvy

The Dynamics of Integrating Ukrainian Refugees in the Czech Republic: Political, Social, and Cultural Challenges

This article focuses on the integration of Ukrainian refugees in the Czech Republic, emphasizing the analysis of socioeconomic, political, and cultural aspects that have defined this process since the onset of the Russian invasion of Ukraine in 2022. The study is based on public data and examines the impact of migration on the structure of Czech society and its institutional framework. In this context, particular attention is given to key issues such as the dynamics of integration, the socioeconomic status of Ukrainian refugees, their inclusion in the labor market and educational system, and challenges related to housing and access to healthcare. The article does not solely view refugees as an economically active group but also explores their identity, ties to their homeland, and the degree of acceptance by the host society. A key aspect of this study is the analysis of potential scenarios for the political integration of Ukrainian refugees. The findings of this analysis demonstrate that the integration process of Ukrainian refugees and the Ukrainian minority as a whole is multifaceted and complex. It is influenced not only by socioeconomic factors but also by political decisions and cultural differences. The article provides a comprehensive overview of the opportunities and challenges for the future development of the Ukrainian community in the Czech Republic. The intensity and success of this integration will have significant implications not only for the refugees themselves but also for Czech society as a whole.

Key words: Ukrainian refugees, Czech Republic, migration, integration, identity, recognition, citizenship, political participation

Úvod

Geografická mobilita lidí je historický fenomén, nicméně současná éra globálních interakcí – charakterizovaná snadným pohybem zboží, kapitálu, informací a lidí – společně se sociálními,

ekonomickými a mocenskopolitickými faktory a dôsledky – vedľa k bezprecedentní transformaci v migračních trendech, kdy došlo k výraznému a soustavnému nárůstu migrační mobility. Tyto změny ve vzorcích migrace přispívají k neustálé definici a redefinici hranic toho, kdo je považován za člena politického společenství a kdo je vnímán jako „cizinec“. Debaty v rámci migračních studií se soustředí na kritéria pro překračování hranic, udělování právních statusů pro cizince, podmínky, za kterých by člověku mohlo být dovoleno zůstat ve státě, kde není považován za občana, a případné vyhlídky na to, jak se občanem stát. Tyto diskuse jsou klíčové pro definování a udržování hranic politického společenství v nově definovaném globálním kontextu.

Ruská invaze na Ukrajinu, která začala v únoru 2022, vyvolala jednu z největších migračních krizí v Evropě od druhé světové války. Několik milionů lidí byly nuceny opustit své domovy, přičemž Česká republika se stala jednou z hlavních cílových zemí pro ukrajinské uprchlíky. V roce 2022 se Ukrajinci stali největší národnostní menšinou v ČR, což vyvolává otázky ohledně jejich integrace, dlouhodobého pobytu a možnosti stát se součástí české společnosti. Tyto procesy s sebou přinášejí řadu politických, sociálních a kulturních výzev, které budou ovlivňovat český kontext v nadcházejících letech. Je třeba ukrajinské uprchlíky (a poťazmo ukrajinskou menšinu) pojímat jako dočasné spolubydlící, anebo očekávat, že se stanou našimi novými spoluobčany?

Tato studie se zaměřuje na dynamiku integrace ukrajinských uprchlíků v České republice a analyzuje politické, sociální a kulturní výzvy, kterým čelí. Hlavní důraz je kladen na socioekonomické proměny, zapojení uprchlíků do pracovního trhu, vzdělávacího systému, přístup k bydlení a zdravotní péči. Článek je rozdělen do dvou částí: první část mapuje aktuální situaci ukrajinských uprchlíků a výzvy spojené s jejich integrací, zatímco druhá část se zaměřuje na teoretický rámec a zkoumá mj. koncepty identity a uznání v kontextu české společnosti a zkoumá scénáře budoucnosti ukrajinské komunity v České republice.

Studie je založena na analýze sekundárních zdrojů zahrnující vědecké články, statistické údaje (především data Ministerstva vnitra ČR, Českého statistického úřadu a dalších relevantních institucí, které poskytují přehled o počtech ukrajinských uprchlíků, jejich socioekonomickém složení, pracovním zařazení, přístupu k bydlení a dalším aspektům jejich integrace) a zprávy nevládních organizací o ukrajinské komunitě, které byly využity pro detailnější vhlad do konkrétních problémů, jako je přístup ke vzdělání, zdravotní péči a pracovnímu trhu. Analyzovaná data pocházejí z období od února 2022, kdy začala ruská invaze na Ukrajinu, až do března 2024.

Růst ukrajinské populace v ČR: demografické a společenské dopady

Jen co se svět vzpamatoval ze dvou temných covidových let, vpadla 24. února 2022 ruská vojska na Ukrajinu. Do Evropy se po letech znovu vrátila válka. Kromě zničené infrastruktury, ekonomického rozvalu a významného propadu životní úrovně je konflikt především obrovskou lidskou tragédií vyjádřenou nejen stovkami tisíc obětí, ale také více než 11 miliony lidí, kteří byli nuceni opustit své domovy.

V Evropě našlo útočiště zhruba 6 milionů Ukrajinců. Nejvíce z nich, bezmála 2,5 milionu, získalo ochranu v Německu, Polsku a České republice. Část Ukrajinců odešla do Ruska, odhady

mluví o 1,2 milionu (dle Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky), ale i o 5 až 7 milionech běženců (dle údajů z Ruska). Zhruba 400 tisíc běženců se před válkou skrývá v USA a Kanadě. Kvůli válce došlo také k migraci uvnitř Ukrajiny, vnitřně vysídlených lidí je zhruba 5 milionů, z toho téměř polovina z Doněcké a Charkovské oblasti, tedy z oblasti nejintenzivnějších bojů.¹

Jednou z cílových destinací pro běžence se stala ČR. V roce 2022 získalo v České republice dočasnou ochranu² přes 473 tisíc Ukrajinců, z toho jen za první dva měsíce ruské agrese požádalo o ochranu přes 310 tisíc lidí. Dvě pětiny žadatelů tvořili děti a mladiství, z dospělých uprchlíků tři čtvrtiny představovaly ženy. Postupem času se čísla měnila, například k 1. dubnu 2023 byl poměr žen a mužů 65 % ku 35 %, a děti bylo vůči dospělým 28 % (4 % tvořili senioři).

K 1. říjnu 2023 podle statistik ministerstva vnitra požádalo v Česku o dočasnou ochranu celkem 561 605 ukrajinských uprchlíků fyzicky si tuto ochranu obnovilo 358 740 z nich. To znamená, že více než 200 tisíc Ukrajinců z České republiky odešlo, ať už zpátky domů nebo do jiné země (ČTK 2023a; Dlubalová 2023; Soukup 2022, Vaculík 2023). Vysoká fluktuace běženců se netýká jen ČR, ze statistik vyplývá, že od zahájení ruské invaze 24. února 2022 do 12. září 2023 přešlo hranici z Ukrajiny 27,1 milionu lidí, směrem do Ukrajiny to bylo 17,4 milionu (Statista 2023).

Navzdory velkým fluktuacím se nicméně Ukrajinci v ČR stali největší minoritou, čímž vystřídali občany Slovenské republiky. Na konci roku 2022 evidovala policie na území ČR celkem 636 282 Ukrajinců s legálním pobytem. V roce 2021 to bylo přitom necelých 200 tisíc lidí. K 31. prosinci 2022 v Česku legálně pobývalo také 117 265 Slováků, 66 340 Vietnamců a 43 498 Rusů. Koncem roku 2022 žilo v Česku legálně celkem 1 116 154 cizinců, v roce 2021 to bylo 660 849. Celkový počet cizinců v ČR v roce 2022 tak poprvé překročil hranici 1 milionu. Meziročně počet cizinců narostl o 69 %, z 80 % šlo o občany třetích zemí (hlavně Ukrajiny, Vietnamu a Ruska), na konci roku 2022 cizinci tvořili 10,6 % populace ČR, což je o 4,3 procentního bodu více než v roce 2021 (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců 2023, s. 81-82). Ostatně v České republice je koncentrace ukrajinských uprchlíků na počet obyvatel úplně nejvyšší z celé EU – zatímco podle Eurostatu (2023) je celoevropský průměr 9,1 běženců na 1 000 obyvatel, v ČR je to mezi 32,5 – 36 uprchlíky na 1000 obyvatel.

I proto se český vzdělávací systém musel vyrovnat s příchodem ukrajinských dětí. Ke 30. září 2022 představovali ukrajiniští uprchlíci 2,7 % dětí a žáků (50 285) z celkového počtu dětí a žáků v českých mateřských, základních, středních školách a konzervatořích (1 850 696). Za rok války v mateřských školách přibýlo téměř 7 000 ukrajinských dětí, v základních školách 40 tisíc žáků. Střední školy a konzervatoře přibraly navíc 3 500 studentů z Ukrajiny, stejný počet studoval i na vysokých školách (Český vzdělávací systém už rok pomáhá ukrajinským dětem 2023). Podle

¹ Je třeba vzít v potaz, že počty ukrajinských uprchlíků se během konfliktu měnily a mění. Po prvních měsících konfliktu docházelo k návratům na Ukrajinu, běženci se ale také stěhovali z jednoho evropského státu do druhého, např. v létě a na podzim roku 2023 řada Ukrajinců se přestěhovala z Polska do Německa mj. i kvůli vyšším výdělkům a lepšímu sociálnímu zabezpečení (Statista 2024; Člověk v tísni 2024).

² Dočasná ochrana je institut, který umožňuje přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění, vzdělání či na trh práce. Český parlament dočasnou ochranu v rámci tzv. lex Ukrajina několikrát prodloužil. Podle novely zákona č. 65/2022 Sb. platné od 1. ledna 2024 byl status dočasné ochrany prodloužen až do 31. března 2025 (Zákony pro lidi 2024). Pokud jde o opatření na podporu ukrajinských uprchlíků ve světě, viz Sokar et al. (2022).

Českého statistického úřadu ve školním roce 2022/2023 bylo na základních školách 5 % Ukrajinců, v porovnání s jejich počtem ve školním roce 2021/2022 vzrostl pětinasobně (ČSÚ 2023). Válka na Ukrajině tedy viditelně změnila demografické složení České republiky.

Finance a bydlení jako hlavní výzvy

Příliv uprchlíků byl také ekonomicky nákladný. Výdaje na uprchlickou krizi činily podle údajů ministerstva financí ke konci dubna 2023 celkem 35,8 miliardy Kč, z toho ze státního rozpočtu šlo 24,6 miliardy korun (iDnes 2023). Největší výdajovou položkou byly sociální dávky (11,7 miliardy korun), výdaje spojené s ubytováním (7,6 miliardy Kč) a výdaje na zdravotní péči (5,8 miliardy korun). Kielský institut pro ekonomiku spočítal náklady na uprchlíky ještě vyšší – v období mezi lednem 2022 a lednem 2023 je vyčíslil na 1,96 miliard eur, tedy přes 46 miliard korun, tedy cca. 0,8 % HDP (Trebesh et al. 2023, s. 29-31).³ Ministerstvo práce a sociálních věcí mezi únorem 2022 a únorem 2024 náklady na uprchlíky (nouzové ubytování a sociální dávky) spočítalo na 47,5 miliardy (Dva roky pomoci ukrajinským uprchlíkům v datech 2024).

Od nákladů na uprchlickou krizi je však třeba odečíst odvody a daně, které ukrajinští uprchlíci naopak odvádějí do státního rozpočtu. Počet zaměstnaných běženců se v čase proměňoval, většinou se pohyboval mezi 100 až 120 tisíci lidmi. Podle údajů ministerstva práce a sociálních věcí ze září 2023 mělo v Česku práci 113 tisíc uprchlíků s vízem k ochraně, což představovalo asi polovinu ekonomicky aktivních běženců, v listopadu 2023 to bylo už 71 % (Šafařová et al. 2024, s. 22). Za rok 2022 jejich odvody do státní kasy přinesly 8 miliard korun, za rok 2023 úřady odhadovaly odvody ve výši 12 až 15 miliard Kč (Tisková konference po jednání vlády 2023a, 2023b). Za dva roky trvání války pak podle MPSV ukrajinští uprchlíci do státního rozpočtu přinesli 35,5 miliardy korun (Dva roky pomoci ukrajinským uprchlíkům v datech 2024). Čistě z ekonomického hlediska tedy Česká republika na přílivu ukrajinských uprchlíků od února 2022 do února 2024 podle dat MPSV trátila 12 miliard, což bylo pravděpodobně ovlivněno jak demografickým složením běženců (často se jedná o ženy s malými dětmi), tak častějšími smlouvami na dohodu o pracovní činnosti, ale i prací načerno. Od poloviny roku 2023 je však podle MPSV pozorovatelný trend, kdy ukrajinští uprchlíci do státního rozpočtu odvádějí více peněz, než kolik na ně stát vydává (Dva roky pomoci ukrajinským uprchlíkům v datech 2024).⁴

Situace na trhu práce ve vztahu k ukrajinské menšině v ČR má svá specifika. Ukrajinci, kteří v ČR našli zaměstnání, pracují většinou v profesích s nízkou kvalifikací, často jako montážní dělníci, obsluha strojů, nebo pomocníci ve stavebnictví, výrobě, dopravě, službách či prodeji. Většina uprchlíků pracuje v nižších (17 %) nebo výrazně nižších (41 %) kvalifikacích, než tomu bylo na Ukrajině (Šafařová et al. 2023, s. 11-13),⁵ což je dáno jednak tím, že ze skoro čtvrt mi-

³ Výše zmíněné částky jsou jen za vyrovnání se s uprchlickou krizí v Česku, náklady na celý konflikt jsou mnohem vyšší kvůli darování a nákupu zbraní, munice a vojenské techniky.

⁴ MPSV do příjmů započítalo nejen odvody, ale také DPH a spotřební daň, což z hlediska uváděných příjmů je obtížně měřitelné, a na straně výdajů nezahrnulo další náklady jako např. výdaje na školství, zdravotnictví a jiné veřejné statky.

⁵ Skutečnost, že z Ukrajiny přehli vysoko vzdělání lidé je evidentní i v dalších zemích EU, kde našli útočiště (But – Pulina – Joukl 2023, s. 220-230).

lionu neobsazených pracovních pozic firmy cizincům nabízejí zejména místa pro řemeslníky, obsluhu strojů a pomocné pracovníky. Cizinci v ČR obecně jsou také ochotni pracovat za menší mzdy než čeští občané (Analýza volných pracovních míst a zaměstnávání cizinců 2023, s. 10-13). Jistou překážku představuje dále jazyková bariéra⁶ i neuznávání kvalifikací, což však může být dáno rozdílnými požadavky na vzdělání a aprobace v EU a na Ukrajině. O překérní práci (náročné pracovní podmínky, finanční stres, nestabilní práce, nebo nedostatek právní či sociální ochrany) hovořilo celkem 58 % pracujících ukrajinských uprchlíků (Šafářová et al. 2024, s. 24-25).

Vliv menší zaměstnanost uprchlíků měla zkraje zřejmě i peněžitá (humanitární dávka po dobu prvních šesti měsíců) a nepeněžitá podpora (hrazené ubytování na prvních 150 dní a solidární příspěvek pro české domácnosti, které ubytovaly uprchlíky). V červenci 2023 došlo ke zpřísnění podmínek – byla ukončena peněžní podpora domácností, které ubytovaly uprchlíky, omezení hromadného humanitárního ubytování ze strany státu a došlo na změnu výpočtu a snížení humanitární dávky, kdy se začaly brát v potaz majetkové poměry žadatelů a žadatelé získali rozdílné benefity v závislosti na tom, zda šlo o osoby nezranitelné, nebo zranitelné.⁷ Na celkovém objemu vyplacené podpory se to projevilo jednak snížením počtu vyplácených dávek⁸ i nárůstem počtu zaměstnaných ukrajinských uprchlíků.⁹

Navzdory začlenění do pracovního trhu nejsou finanční problémy u běženců ničím výjimečným. Téměř čtyři pětiny ukrajinských uprchlíků řešilo finanční problémy – s penězi vycházelo velmi obtížně 23 % běženců, 23 % vycházelo s penězi obtížně a 32 % mělo nějaký problém vyjít s penězi (Fleeing Ukraine 2023, s. 49). Pod hranicí příjmové chudoby se nacházelo 57 % uprchlíků, přičemž nejvíce byly ohroženy rodiny s dětmi a senioři (Šafářová et al. 2024, s. 28). Podle studie Mezinárodní organizace pro migraci 33 % běženců uvedlo, že jejich příjem nedostačuje na pokrytí jejich denních potřeb a 7 % uprchlíků bylo plně závislých na dávkách od státu (Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine 2023, s. 15).

Ekonomické výzvy se však dále promítají i do bydlení, jehož i před válkou na Ukrajině byl v ČR nedostatek a bylo drahé. Problémy se stabilním bydlením jsou ostatně stále jednou z hlavních výzev, kterým Ukrajinci v Česku čelí. Počet ukrajinských uprchlíků bydlících v nájemním bydlení od vypuknutí války na Ukrajině setrvale stoupal, v červnu 2023 žila v podnájmu zhruba polovina z nich, v listopadu 2023 už 70 %. Situace na ubytovnách se však v průběhu doby příliš nezměnila – konstantně v nich žije cca. pětina běženců (Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine 2023, s. 29-31).

⁶ Podle Agentury EU pro základní práva (FRA) však v Česku, Slovensku a Polsku mají uprchlíci nejmenší problémy se dorozumět. To je, kromě času, pravděpodobně jeden z důvodů, proč prezenční kurzy češtiny navštěvuje cca. pětina ukrajinských uprchlíků (Fleeing Ukraine 2023, s. 38; Šafářová et al. 2023, s. 37-40; Šafářová et al. 2024, s. 18-19).

⁷ Těmi jsou děti do 18 let, studenti do 26 let, osoby pečující o děti do šesti let, těhotné ženy, osoby starší 65 let, osoby se zdravotním postižením a osoby pečující o osoby se zdravotním postižením.

⁸ Ještě v červnu 2023 stát vyplatil 148 879 humanitárních dávek, v červenci to bylo 89 138. Mezi srpnem a koncem roku 2023 byl počet vyplácených humanitárních dávek kolem 100 tisíc každý měsíc (Informace o vyplácených dávkách 2023; Dva roky pomoci ukrajinským uprchlíkům 2024).

⁹ V dubnu 2023 podle vyjádření ministra práce a sociálních věcí Mariana Jurečky pracovalo 98 tisíc ukrajinských uprchlíků, v září 2023 to bylo 113 tisíc běženců (ČTK 2023b).

Plány na návrat, nebo na nový domov?

Obrázek ohledně další budoucnosti ukrajinských uprchlíků v Česku a v Evropě a perspektivy jejich návratu domů jsou značně nejisté. Ačkoli se jednotlivé průzkumy nálad liší, obecně platí, že na tendence zůstat v ČR, respektive mimo Ukrajinu, má především vliv délka pobytu v hostitelské zemi, doba trvání války, nastavení sociální podpory, přijetí běženců většinovým obyvatelstvem a možnosti jejich začlenění po stránce pracovní, společenské, volnočasové aj.

Studie Mezinárodní organizace pro migraci ukázala, že největší problémy po zhruba roce a půl od invaze měly v Česku ukrajínští uprchlíci s hledáním zdravotní péče (46 %), dlouhodobého ubytování (38 %), zaměstnání (38 %) či s jazykovou bariérou (38 %). Za největší problém při snaze se začlenit do společnosti uvedlo nejvíce ukrajinských uprchlíků jazykovou bariéru (53 %), poté následovaly potíže při hledání dlouhodobého zaměstnání (48 %), dlouhodobé ubytování (39%) a potíže s penězi (20%) (Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine 2023, s. 16-17).

Pokud jde o diskriminaci v ČR, výpovědi ukrajinských uprchlíků se různí napříč šetřeními. Podle průzkumu IOM diskriminaci zažilo jen 8 % Ukrajinců a 83 % uvedlo, že nic takového nezažili. Jiná šetření ukázala spíše opak. Podle výzkumu pro FRA 23 % příchozích v Ukrajinu uvedlo, že se jim v ČR nikdy nebo často nedostávalo rovného zacházení, zřídka mělo problémy 44 % a nikdy 29 % běženců (Fleeing Ukraine 2023, s. 50-51). Diskriminaci podle PAQ Research pocítilo 64 % ukrajinských uprchlíků – z toho nejčastěji při hledání ubytování (29 %) a při hledání práce (21 %) – a slovní útoky 57 % běženců (Šafářová 2023, s. 45-46).

Průzkum nálad mezi běženci IOM ukázal, že na Ukrajinu se chtělo vrátit 66 % běženců v ČR (Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine 2023, s. 9). Pokud jde o Evropu, podle průzkumu Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) z dubna a května 2023 vyplynulo, že 76 % ukrajinských uprchlíků a 82 % vnitřně vysídlených osob se v budoucnu chce vrátit domů; takový plán rozhodně odmítlo jen 6 % uprchlíků a 12 % vnitřně vysídlených Ukrajinců (Lives on Hold 2023, s. 29-34).

Další průzkumy naopak spíše ukázaly odhodlání v Česku zůstat, a to i navzdory zmiňované diskriminaci ze strany české společnosti. Podle průzkumu FRA se ještě v únoru 2023 chystalo vrátit z ČR domů 37 % Ukrajinců, 36 % chtělo v ČR zůstat a 20 % respondentů nebylo rozhodnuto (Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine 2023, s. 25-26). Průzkum PAQ Research zase ukázal, že zatímco v červnu 2022 se určitě nebo spíše chtělo vrátit na Ukrajinu 51 % uprchlíků, o rok později to bylo už jen 44 % a v listopadu 2023 jen 37 % (Šafářová et al. 2023, s. 49; Šafářová et al. 2024, s. 14). Ministr vnitra Vít Rakušan pak při projednávání Lex Ukrajina VI na půdě Senátu v prosinci 2023 prohlásil, že zhruba 180 tisíc Ukrajinců s dočasnou ochranou se chce na území České republiky usadit natrvalo. „V tom případě musíme myslet, jakým způsobem jim to umožnit, pokud si to budeme přát. Jedná se samozřejmě o to, abychom ty lidi integrovali do české společnosti, aby respektovali české zákony, aby se naučili češtinu, aby lidé, kteří v této chvíli nemají jistotu toho, jak ten jejich život dál bude vypadat, se vzdělávali, rekvalifikovali, aby také čeští zaměstnavatelé měli motivaci jim s rekvalifikací pomáhat (Stenozáznam z 2. dne 20. schůze Senátu 2023). K podobným číslům došel i výzkum PAQ Research (Šafářová et al. 2024, s. 14).

Společenskou atmosféru ve vztahu k Ukrajincům ovlivňuje v ČR také význam, kterou válce přikládají čeští občané. Zde je pozorovatelný klesající zájem a také jistá „únava“. Podle průzkumu CVVM zveřejněného v srpnu 2023 se o vývoj situace okolo uprchlíků z Ukrajiny zajímalo 43 % českých občanů, nicméně pro možnost trvalého usazení běženců se vyslovilo jen 9 % dotázaných. O tom, že se daří začlenit běžence do společnosti bylo přesvědčeno 46 % Čechů, stejně velká část veřejnosti si myslela opak. Obecně se zájem o uprchlíky z Ukrajiny snižoval. Na jaře 2022 byl na úrovni 66 %, na podzim 2022 to bylo už jen 44 %, v zimě 2023 to bylo jen 39 %. Pokud jde o představu, že by ukrajínští běženci měli zůstat v ČR natrvalo, tam za celou dobu trvání konfliktu ochota oscillovala kolem 10 % (Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků z Ukrajiny 2023, s. 3).

Podobné tendence naznačil i průzkum STEM ze září 2023. Ten ukázal, že vztah k ukrajinským uprchlíkům představuje štěpící téma ve společnosti. To podporuje zjištění, že proti dalšímu setrvávání ukrajinských uprchlíků v Česku bylo 50 % českých občanů, zatímco v červnu to bylo 45 %. Dále 43 % dotázaných uvedlo, že se jejich postoje k uprchlíkům z Ukrajiny od začátku války zhoršily (Postoje české veřejnosti k válce na Ukrajině 2023, s. 12-14).

Dynamika integrace ukrajinské menšiny v Česku

Migrační studia v posledních letech prošla dynamickým vývojem. Zprvu neoklasické ekonomické teorie, které považovaly migraci za reakci na nerovnoměrné rozložení zdrojů a nabídky práce, společně s historickostrukturálním přístupem k výzkumu, vystřídal snahy o komplexnější pochopení problematiky, zahrnující sociokulturní a historické faktory a snahu o hlubší propojení s politickou a sociální teorií, zvláště v kontextu globálních interakcí.

Kritika reduktivního pohledu na migraci jako na pouhou ekonomickou aktivitu vedla k rozvoji tzv. transnacionálních migračních studií, které reflektují sociální, kulturní a politické kontexty (mj. i kolonialismus a kritiku kapitalistického systému). Transnacionální migrační studia zasadila fenomén migrace do širších globálních kontextů, překročila hranice národních států a odhalila, jak migrace formuje a je sama formována globálními nerovnostmi, konflikty a mocenskými strukturami, a zároveň na ni pohlíží jako na proces, který je ovlivněn a sám také ovlivňuje sociální struktury, instituce a způsob života. To vede k závěru, že migrace není jen reakcí na ekonomické podněty, ale zahrnuje komplexní sociální dynamiku, která přesahuje tradiční národní rámce a vyžaduje holistický přístup k jejímu studiu a pochopení.¹⁰

Pokud jde o samotnou integraci migrantů do většinové společnosti, je třeba připomenout, že jde o komplexní a multidimenzionální proces zahrnující oblasti, jako je zaměstnání, bydlení, vzdělání, zdravotní péči, sociální propojení v rámci komunity, práva a výhledově i občanství. Navíc je to proces, který není lineární a je ovlivněn individuálními snahami, politickými a soci-

¹⁰ Předmětem zkoumání transnacionálních migračních studií jsou např. transnacionální sociální formy, migrantské identity (transnacionální sítě, diaspory, remitence), analýzy pro uznání migrantů v sociálních, politických a kulturních kontextech, problematika politických a právních hranic v kontextu mobility lidí, debata o dvojstranné výhodnosti migrace či kritika geopolitických a ekonomických struktur v souvislosti s migrací a globálními interakcemi.

álními politikami, a také postoji většinové společnosti, což znamená, že každý jednotlivec může procházet různými stupni integrace v různé intenzitě a s různým úspěchem (Ager – Strang 2008). Tímto prismatem je tedy zapotřebí nahlížet i na ukrajinskou menšinu v ČR.

Migrační vlna po ruské invazi přirozeně strhla pozornost na válečné uprchlíky, byla by však chyba nevěnovat pozornost i ukrajinským „starousedlíkům“ či pohlížet na ukrajinskou menšinu jako na nějakou homogenní skupinu. Ostatně studie z Polska ukázala, že také pojem „společná ukrajinská kultura“ není v rámci ukrajinské diaspory nutně sjednocující prvek. Naopak se často stává zdrojem napětí a rozdělení mezi různými skupinami ukrajinských migrantů, což lze přičíst různému historickému a sociálnímu zázemí, odlišné době příchodu a rozličným zkušenostem v hostitelské zemi. Kulturní homogenita, která je často očekávána od menšiny jako celku, je tak iluzorní. Kromě toho dochází k vymezování se mezi nově příchozími a starousedlími Ukrajinci, kteří se často vnímají jako nositelé „autentické“ ukrajinské kultury a identity (Trzeszczyńska – Demel 2024).

Také v ČR ukrajinská menšina představuje pestrou mozaiku identit a zkušeností, které se liší nejen podle migračních vln, ale i podle regionálního a sociálního zázemí jednotlivých migrantů, které se v průběhu času měnilo. Zatímco v 90. letech 20. století šlo téměř výhradně o krátkodobou ekonomickou migraci mužů většinově ze západní Ukrajiny, postupem času se zvyšoval význam rodinně podmíněné migrace, kdy se Ukrajinci v Česku začali více usazovat. Zvyšoval se počet žen i vzdělanostní úroveň migrantů, pozorovatelný byl také větší geografický rozptyl, z jakých ukrajinských měst a regionů migranti přicházeli. Hlavní motivace však zůstávala ekonomická, respektive byla v prvé řadě reakcí na neutěšenou hospodářskou situaci na Ukrajině. Dokonce i v roce 2014 po anexi Krymu a zahájení bojů na Donbase přicházeli Ukrajinci do Česka primárně z ekonomických důvodů, které byly ještě znásobeny dopady anexe a ozbrojeného konfliktu na východě (Drbohlav et al. 2021). Naopak hlavní motivací uprchlíků prvotní migrační vlny, kteří do ČR dorazili po ruské invazi v únoru 2022, byla snaha utéct před válkou – v Česku hledali útočiště hlavně ženy, děti a senioři, po prvním roce války se k nim ve větší míře začali přidávat muži v odvodovém věku, aby se vyhnuli odvodům do armády.¹¹ Z předchozích skutečností lze tedy očekávat, že demografické složení poslední migrační vlny do budoucna ještě více podníti rodinně podmíněnou migraci, zničená infrastruktura na Ukrajině a podlomené hospodářství v důsledku války zase podpoří ekonomickou migraci.

V tomto ohledu není překvapivé, že míra integrace Ukrajinců vykazuje značné rozdíly. Někteří migranti si budují širokou síť sociálních kontaktů zahrnujících Čechy, což napomáhá jejich rychlejší adaptaci a větší otevřenosti. Naopak jiní se z různých důvodů (jazyková bariéra, kulturní rozdíly, krátkost pobytu) pohybují spíše uvnitř vlastní komunity. Jazyková bariéra a kulturní rozdíly, i když nejsou nepřekonatelné, mohou představovat významnou překážku k plnohodnotné, úspěšné integraci (Burnett 2015). Ta vyžaduje nejen zvládnutí jazyka hostitelské země, ale také porozumění a schopnost navigovat v rámci kulturních specifik, což je důležité

¹¹ Zatímco i v roce 2024 dominovaly ženy a děti, významně se proti začátku války (ze zhruba jedné desetiny na jednu čtvrtinu) navýšil počet mužů ve věku 18 až 60 let, kteří se skrývají v Česku před ukrajinskými úřady, aby nemuseli narukovat; k 31. prosinci 2023 jich bylo dle statistik ministerstva vnitra přes 90 tisíc (Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině 2023).

pro posilování sociálních vazeb mezi migranty a hostitelskou komunitou i pro podporu úspěšné adaptace v novém prostředí (Laposina – Frunze 2022). S tím mj. souvisí přístup ke vzdělání, jelikož začlenění migrantů do vzdělávacího systému má zásadní vliv na sociokulturní adaptaci migrantů a hraje klíčovou roli v procesu integrace do hostitelské společnosti. Obecně platí, že děti uprchlíků, které docházely do místních škol, vykazovaly vyšší míru adaptace na nové sociokulturní prostředí (Bernard – Mikešová 2014). Dopady na integraci má také transnacionalismus, tedy udržování kulturních, sociálních a ekonomických vazeb, které překračují národní hranice. Ukrajinci v České republice si často uchovávají silné vazby se svojí domovinou, ať už prostřednictvím rodinných vztahů, komunikace, finančních převodů nebo udržováním kulturních tradic (Drbohlav – Džúrová 2007).¹² Tato transnacionální dimenze sice umožňuje Ukrajincům udržovat a rozvíjet jejich kulturní a jazykové dědictví mimo svou domovinu, lze ji ale také vnímat jako faktor, který plné začlenění do české společnosti činí pomalejší a složitější.

Integraci ukrajinské menšiny významně ovlivňují již zmíněné ekonomické faktory. Zapojení do pracovního trhu, získání finanční stability a nezávislosti a možnost ekonomického rozvoje jsou klíčové pro úspěšné začlenění. Ekonomické příležitosti jsou zásadní pro zvýšení sebeúcty a seberealizaci ukrajinských uprchlíků, což přispívá k jejich celkovému zapojení do společenského života.¹³ Je třeba vzít v potaz, že velkou část ukrajinských uprchlíků tvoří ženy s dětmi. Brücker (2022) na základě německé zkušenosti upozorňuje, že klíčovým faktorem úspěšné integrace na pracovní trh je podpora dětí při začleňování do vzdělávacího systému. Efektivní přístup k vzdělání a péči o děti umožňuje matkám větší flexibilitu a šance na profesní uplatnění, což má pozitivní dopady jak na jejich ekonomickou soběstačnost, tak na celkovou sociální integraci.

V této souvislosti je však třeba upozornit, že ukrajínští uprchlíci mnohdy pracují na pozicích, které neodpovídají jejich kvalifikaci a vzdělání. Nekvalifikovaná práce s sebou přináší nízké finanční ohodnocení, což se logicky odráží zejména na kvalitě bydlení a životní úrovni. Tento stav do značné míry kopíruje životní situaci „starousedlých“ Ukrajinců, kteří v Česku žili a pracovali dlouho před zahájením ruské invaze, i když v jejich případě se většinou nejednalo o kvalifikovanou pracovní sílu. Na druhou stranu lze očekávat, že příliv kvalifikovaných vysokoškolských pracovníků z Ukrajiny, kteří do ČR zamířili po ruské invazi, se postupem času promítne na pracovních příležitostech, které migranti zastávají.

Konečně je třeba připomenout i skutečnost, že na míru integrace ukrajinské menšiny má velký vliv i postoj české společnosti a reakce státních orgánů. Vlna entusiasmů, která převládala mezi občany během prvního roku války, časem vyprchala a dostavilo se vystřízlivění (a v některých případech skepse), což dokazují již citované průzkumy veřejného mínění. To bylo dáno jak trváním války, ztrátou mediální pozornosti i ekonomickými problémy v Evropě, které vpád ruských vojsk na Ukrajinu způsobil.

¹² Transnacionalismus není jen specifický pro Ukrajince, v Evropě jsou tyto tendence silné např. u turecké menšiny v Německu nebo občanů Bosny a Hercegoviny, v USA například u kubánské menšiny. Více o transnacionalizaci a transnacionalismu, viz Vertovec (2009).

¹³ Před ruskou invazí seberealizace Ukrajinců pracujících ČR byla především spojená s posíláním peněz rodinám žijícím na Ukrajině za účelem zlepšení jejich ekonomické situace (Strielkowski – Weyskrabova 2013).

Úprav doznala také pomoc ze strany českého státu, plošné benefity pro ukrajinské uprchlíky vláda Petra Fialy začala postupně redukovat. Například v roce 2023 se některé úlevy a dávky přestaly vztahovat na nezranitelné osoby, což vyvolalo tlak na řadu migrantů, aby si hledali stabilnější zaměstnání a bydlení (tedy aby se více osamostatnili a integrovali se, anebo případně přehodnotili svůj pobyt a území ČR opustili). I navzdory zpřísnění podmínek pro čerpání pomoci postoj českých orgánů patřil mezi ty vstřícnější při srovnání přístupů ostatních zemí Visegrádské čtyřky, které se po roce 2022 staly významnými cílovými destinacemi pro uprchlíky z Ukrajiny. Zatímco ČR a Polsko zavedly komplexnější systémy podpory, které zahrnují přístup k pracovnímu trhu, zdravotní péči a vzdělávání, integrační programy na Slovensku a v Maďarsku byly omezenější, což vedlo k nižší míře zapojení ukrajinských uprchlíků do společnosti, například v oblasti zaměstnanosti (Pedziwiatr – Magdziarz 2023).

Ze strany českých úřadů a politické reprezentace lze zatím vyzorovat snahu připustit integraci ukrajinských uprchlíků (vzdělávání, jazykové kurzy, přístup na trh práce, přístup ke zdravotnictví) jen do takové míry, která neumožňuje získání českého občanství.¹⁴ Tento stav se však může změnit – postupem doby mohou tlaky směřující k uznání ukrajinských uprchlíků udělením českého občanství narůstat. Nepřímo to potvrzuje i vývoj v ukrajinské diaspoře. Zatímco dříve Ukrajinci v Česku de facto „jen“ pracovali, v posledních letech dochází k „uvědomění“ – různé kulturní a vzdělávací spolky a sdružení zvyšují svoji aktivitu, což ukazuje na zesilující význam identity u Ukrajinců žijících v ČR a jejich snahu získat uznání ze strany většinové společnosti (Melehaných 2021).¹⁵ Lze předpokládat, že migrační vlna z roku 2022 tyto tendence ještě více umocní. Svitlana Motruk (2020) popisuje přeměnu migrace z tradičního sociálního hnutí ve strukturovaný sociální organismus s vlastní dynamikou sociální integrace a jejího vlivu na formování moderních společností. Motruk ukazuje, jak se migrace může transformovat z počátečního, často chaotického a spontánního hnutí osob hledajících bezpečí a lepší životní podmínky, ve stabilní a organicky fungující prvek společenského života.

Právě délka pobytu v ČR je hlavním faktorem kvalitativně ovlivňující míru integrace ukrajinských migrantů (Bernard – Mikešová 2014). Tento trend lze vyzorovat i u Ukrajinců, kteří v ČR žili už před válkou na Ukrajině. Zatímco Ukrajinců s trvalým pobytem byla v roce 2000 méně než jedna pětina, v roce 2008 to byla už téměř jedna třetina a na konci roku 2015 dokonce 73 %. Jinými slovy z původně dočasných pracovních migrantů se stávali usazení obyvatelé s trvalým pobytem a potenciálně i čeští občané se všemi povinnostmi a právy, včetně aktivního a pasivního volebního práva (Leontiyeva 2016). Skutečnost, že mezi ukrajinskými migranty rostl podíl držitelů s povolením k trvalému pobytu, naznačuje, že Ukrajinci nechtějí v ČR jen

¹⁴ Cizinci mimo Evropskou unii mají možnost získat české občanství po 5 letech trvalého pobytu na území ČR. Pro osoby, jimž byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu, mohou úřady od podmínky trvalého pobytu upustit, to se však v naprosté většině případů zatím netýká ukrajinských uprchlíků, jimž byla v ČR udělena tzv. dočasná ochrana. Ta sice opravňuje jejich držitele ke stejným výhodám jako mají lidé s povolením k trvalému pobytu, nezadáva ale právní nárok na získání občanství (Udělení státního občanství České republiky 2023).

¹⁵ Tento trend není jen výlučně záležitostí v ČR. Například v Turecku anexe Krymu a konflikt na východní Ukrajině měl za následek posílení identity tamní ukrajinské diaspory a její snahy se odlišit od ruské komunity. To se promítlo i v růstu počtu ukrajinských sdružení a jejich aktivitě. Až do roku 2017 byla v Turecku jen jedno ukrajinské krajské sdružení, v roce 2023 jejich počet vzrostl na 21 organizací (Özgür – Deniz 2023).

pracovat, ale trvale se usadit. Obdobný vývoj lze očekávat i u válečných uprchlíků, tendenci se natrvalo usadit v České republice ostatně naznačují již citované průzkumy.

Prismatem Berryho (1992) modelu akulturace, který rozlišuje čtyři základní strategie adaptace (integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci), se tak ukrajinská komunita v ČR pohybuje převážně mezi integrací a separací. Integrace, tedy proces, kdy si menšina zachovává prvky své původní kultury, ale zároveň přijímá prvky dominantní kultury hostitelské společnosti, probíhá zejména v rovině ekonomické a sociokulturní (zaměstnání, vzdělávání a mezilidské vztahy). Na druhé straně však mezi migranty existují tendence k separaci, a to zejména mezi nově příchozími uprchlíky, kteří mají – i kvůli vysokému počtu nově příchozích – tendence utvářet vlastní komunity, což může vést k vzniku paralelních sociálních struktur.

K plnému začlenění do české společnosti je podle Gordonovy (1964) teorie strukturální integrace totiž klíčové zapojení menšin nejen do systému vzdělání a práce, ale také politická účast a občanství. Ukrajinci sice většinou nemají problém získat povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu, ale nedosahují úrovně plné strukturální integrace, která by zahrnovala politická práva, a tedy možnost utvářet veřejné dění. A je to právě politická participace, která je podle Gordona podmínkou plné integrace. Klíčovou otázkou do budoucna tedy zůstává, zda a případně jak se ukrajinská menšina bude zapojovat do politického života, což by představovalo přechod od čistě sociální integrace ke skutečné strukturální integraci podle Gordonova modelu.

Politická participace a budoucí možnosti integrace

Je velmi pravděpodobné, že se česká společnost ocitá na prahu širšího diskursu ohledně budoucnosti, uznání, role a participace ukrajinské menšiny v České republice. Tato debata bude z velké části závislá na tom, zda na Ukrajině, respektive ukrajinské uprchlíky, v ČR pohlížet jako na dočasné spolubydlící, tak jako tomu bylo v období před válkou, anebo jako na potenciální nové občany.

Ačkoli zatím na tuto otázku nelze poskytnout definitivní odpověď, jsou představitelné dva scénáře. 1) Válka na Ukrajině v dohledné době skončí (ať již vítězstvím Ukrajiny nebo vynuceným příměřím) a velká část uprchlíků se vrátí domů, nebo 2) boje bude pokračovat další roky, případně dojde k dalším územním ztrátám a destrukci ukrajinského státu, což bude migranty (uprchlíky i „starousedlíky“) motivovat v Česku zůstat a pravděpodobně podnítí další migraci do ČR. Zatímco v prvním scénáři si lze představit určitý návrat do doby před ruskou invazí (právně, demograficky, ekonomicky a společensky), ve druhém případě lze očekávat hluboké a dlouhodobé změny v sociální, ekonomické, kulturní (k těmto změnám ostatně docházelo již před vpádem ruských vojsk na Ukrajinu, invaze trend jen urychlila) a potenciálně i politické struktury v ČR. Právě druhý scénář se začíná jevit jako pravděpodobnější.

Jak již bylo řečeno, současná integrace ukrajinské menšiny probíhá převážně v oblasti sociokulturní a ekonomické, zatímco její zapojení do politického života zůstává omezené. Jak naznačují výzkumy v oblasti sociální integrace migrantů, zapojení uprchlíků do politického života hostitelské země přitom hraje zásadní roli pro jejich celkovou integraci a přijetí většinovou společností (Lucas 2022). Politická participace je zvláště důležitá v demokratických systémech,

kde slouží jako nástroj pro sociální změnu a uznání. Alastair Ager a Alison Strang (2008) ve své studii ukazují, že migranti, kteří mají přístup k politické participaci, rozvíjejí silnější pocit příslušnosti a identity s hostitelskou zemí. Zapojení do politických procesů přispívá k jejich motivaci aktivně se podílet na sociálním a občanském životě, což následně podporuje lepší vzájemnou komunikaci a porozumění mezi menšinou a většinovou společností. Z tohoto hlediska lze politickou integraci chápat nejen jako poskytnutí formálních práv, ale i jako prostředek pro budování důvěry a posilování vzájemných vztahů. Uprchlíci, kteří mohou vyjádřit své názory prostřednictvím hlasování nebo kandidatury do veřejných funkcí, tím získávají pocit, že jsou součástí politické komunity, což podle některých názorů významně přispívá ke stabilitě a loajalitě k hostitelskému státu. Politická integrace tedy může fungovat jako mechanismus snižování sociálních napětí a může přinést nové perspektivy a zkušenosti, důležité pro utváření informovanějších politických rozhodnutí (Bloemraad 2006). To ostatně ve své, dnes již klasické studii potvrdil i Robert Putnam (2000), který ukázal, že participace různých sociálních skupin v politice vede k vyšší míře důvěry a soudržnosti mezi jednotlivými komunitami, což je klíčové pro stabilitu a prosperitu demokracie.

Někteří teoretici jdou ještě dál. Ruví Ziegler (2017) dokonce argumentoval, že státem uznání uprchlíci by měli mít právo hlasovat v politické komunitě, v níž žijí, za předpokladu, že jde o demokratický systém, ve kterém občané disponují volebním právem. Tento názor vychází z normativního argumentu Hannah Arendtové, že si uprchlíci zaslouží uznání ve společnosti, kde jejich názory a činy získávají význam a účinnost. Podobně Joseph Carens (2016) tvrdí, že délka pobytu by měla být hlavním kritériem pro posuzování práv migrantů. Jak se jejich pobyt v hostitelské zemi prodlužuje, zvyšuje se podle něj jejich morální nárok nejen na dlouhodobý pobyt, ale i na plnou politickou participaci a občanství. Carensova teorie se rovněž přiklání k udělení amnestie pro dlouhodobě usazené ilegální migranty – svoji, pro řadu lidí kontroverzní, myšlenku podporuje argumentem, že politická participace přispívá k celkové demokratické stabilitě a sociální soudržnosti.

Budoucí diskuze o politické participaci ukrajinské menšiny v ČR by tedy neměla být redukována pouze na technickou otázku volebních práv, ale měla by se zaměřit na širší koncept občanství a příslušnosti k politické komunitě. Právě otázka, zda Ukrajince vnímat jako trvalé spoluobčany, nebo jen jako dočasné rezidenty, bude hrát klíčovou roli v tom, jakým způsobem se bude vyvíjet vztah mezi ukrajinskou menšinou a českou společností.

V kontextu diskuse o politické integraci ukrajinské menšiny v ČR si lze představit tři hlavní scénáře vývoje: 1) scénář dočasného pobytu, 2) scénář postupného začleňování a 3) scénář plné integrace. Každý z nich nese zásadní důsledky jak pro samotné migranty, tak pro českou společnost.

Scénář dočasného pobytu předpokládá, že česká vláda udrží status quo a zachová ukrajinské uprchlíky v pozici dočasných obyvatel bez rozšíření jejich politických práv. Tato strategie vychází z předpokladu, že pobyt Ukrajinců v ČR je dočasný. To znamená, že vláda nebude přijímat žádná opatření směřující k jejich trvalejšímu zapojení do českého politického a společenského života. Udržení Ukrajinců v pozici dočasných pracovníků a rezidentů by však mohlo vést k pocitu frustrace, marginalizaci, zhoršení vztahů s většinovou společností, posílení paralelních uzavřených komunit a „ghettoizace“. Taková uzavřená společenství by pak mohla mít vlastní

sociální a ekonomické struktury, které by snižovaly potřebu kontaktu s většinovou společností, což by v konečném důsledku vedlo k další izolaci. Na scénář dočasného pobytu se však lze dívat i tak, že zachování striktních podmínek pro udělení občanství minimalizuje riziko politických změn a umožňuje státu si udržet kontrolu nad postavením ukrajinské menšiny s možností flexibilně měnit migrační politiku v závislosti na vývoji situace na Ukrajině.

Scénář postupného začleňování počítá s rozšiřováním institutu dlouhodobého pobytu a přiznáním politických práv na komunální úrovni. V tomto scénáři by Ukrajinci, kteří splní určité podmínky (například povolení k trvalému pobytu společně s délkou pobytu), získali aktivní a pasivní volební právo v místních volbách. Podobné opatření funguje například v rámci Evropské unie (občané členských států EU mohou volit a být voleni na komunální úrovni a ve volbách do Evropského parlamentu v jiné zemi, než je jejich země původu), země Severské pasové unie dokonce umožňují volit i cizincům s trvalým pobytem, kteří v zemi žijí déle než 3 roky. Tento scénář pracuje s přiznáním částečných politických práv, které by mohlo vést k hlubší integraci ukrajinské menšiny, zlepšení jejího postavení v místních komunitách a zmírnění případného pocitu vyloučení. Na druhé straně by to mohlo především v oblastech s vysokou koncentrací migrantů způsobit politické napětí a posílit protiimigrační sentiment většinové populace. Celkově vzato by tento scénář vytvořil příležitost pro postupné zapojení Ukrajinců do českého veřejného života, aniž by docházelo k radikálním změnám na politické úrovni. Šlo by tedy o řešení na půli cesty mezi dočasným pobytem a občanstvím.

Scénář plné integrace předpokládá významné zjednodušení pravidel pro udělování občanství a rozšíření práv ukrajinské menšiny na úroveň plné politické participace ve všech typech voleb. Tento scénář by zahrnoval nejen právo volit a kandidovat v komunálních volbách, ale také plné začlenění do rozhodovacích procesů na celostátní úrovni. Rozšíření politické základny by zvýšilo diverzitu mezi voliči a zřejmě ovlivnilo i složení zastupitelských orgánů. Tento přístup by byl zásadní změnou oproti současné politice a vyžadoval by výrazný posun v českém právním rámci. Úplná integrace by znamenala, že ukrajinská komunita by se mohla stát významnou politickou silou, nejen lokálně v regionech s vysokou koncentrací migrantů, ale i celostátně. Mohl by vzniknout prostor pro politická hnutí či zájmové skupiny zastupující specifické zájmy Ukrajinců, ať už jde o otázky migrace, integrace, pracovních práv, nebo spolupráce s Ukrajinou. Diverzifikace české politické scény by také znamenala výzvu pro současné české politické strany, které by se musely přizpůsobit novým politickým aktérům a pravděpodobně definovat nové priority v politických programech. Na druhou stranu by však tento scénář mohl vyvolat odpor mezi částí české veřejnosti, která by takový krok mohla vnímat jako ohrožení tradičního politického a kulturního uspořádání, což by mohlo vést k růstu politického a sociálního napětí. Česká společnost by se musela vyrovnat s přítomností nové významné menšiny, která by měla vliv na politické směřování země a v některých regionech by pak mohlo dojít k výrazné změně politické rovnováhy. Část české společnosti by vývoj mohla vnímat jako ohrožení vlastní identity a stability politického systému, což by mohlo vést k větší podpoře radikálních a protiimigračních hnutí. Vznik nových menšinových politických skupin by mohl posílit i strach z „dvojí loajality“, tedy obavy, že zájmy nově integrovaných občanů by byly více orientovány na Ukrajinu než na ČR. Je důležité si uvědomit, že taková změna by neměla pouze technický nebo právní charakter, ale také symbolický význam. Přiznání plných občanských práv by signalizovalo, že Česká republika

přístupuje k ukrajinské menšině jako k rovnocenným členům společnosti, což by mohlo zlepšit jejich pocit sounáležitosti a podpořit jejich dlouhodobou loajalitu k českému státu. Na druhou stranu by však tento krok mohl být vnímán jako „ztráta suverenity“ nad určováním toho, kdo se stane součástí české politické obce, a vyvolat tak odpor mezi těmi, kteří se obávají rychlé změny demografického složení země. Celkově by scénář plné integrace, pokud by nebyl provázen dlouhodobým plánem a důkladnou komunikací s veřejností, mohl napáchat více škody než užítku. Každopádně jakýkoli zásah do pravidel udělování občanství a rozšíření politických práv bude vyžadovat širokou společenskou diskuzi, důkladné zvažování všech možných dopadů a ve finále i konsensus. A k němu má česká společnost daleko.

Závěr

Tento článek se zabýval dynamikou integrace ukrajinské menšiny v České republice a zkoumal socioekonomické, kulturní a politické aspekty tohoto procesu. Současná vlna migrace vyvolaná ruskou invazí na Ukrajinu v roce 2022 přivedla do České republiky stovky tisíc uprchlíků, což zásadně proměnilo demografickou strukturu země a vyústilo v to, že se Ukrajinci stali největší menšinou v zemi. Přestože se první fáze začlenění ukrajinských uprchlíků zaměřovala především na poskytnutí základní humanitární pomoci a vytvoření podmínek pro jejich přežití a adaptaci, klíčovou otázkou pro následující léta zůstává dlouhodobá integrace této skupiny do české společnosti.

V první části analýza zkoumala situaci ukrajinských uprchlíků, přičemž zdůraznila různé výzvy, kterým tato skupina čelí – včetně přístupu na trh práce, ke stabilnímu bydlení, zdravotní péči a přijetí ze strany většinové společnosti. Bylo zjištěno, že socioekonomické složení této skupiny je různorodé a proměnlivé. Současná integrace ukrajinské menšiny probíhá převážně v oblasti sociální, kulturní a ekonomické, zatímco jejich politická integrace zůstává okrajovou záležitostí. Ukrajinská menšina, a zejména uprchlíci, mají relativně široký přístup na trh práce a k základním veřejným službám, ale nemají možnost politické participace a příležitost aktivně se podílet na utváření veřejného života. Z pohledu českého státu je dosavadní přístup veden snahou zajistit sociální stabilitu a ekonomickou soběstačnost uprchlíků, avšak bez hlubší snahy o jejich dlouhodobé začlenění do politické struktury země.

Ukrajinská integrace je tedy dynamickým a neustále se vyvíjejícím procesem, který je ovlivněn různými faktory, včetně politických událostí, migrace a interakce s hostitelskou kulturou. Tento proces je chápán nejen jako osobní seburčení, ale také jako koncept, který je utvářen sociálním a politickým kontextem. Článek zmapoval nejen současnou situaci, ale otevřel také prostor pro další diskusi a výzkum v této dynamické oblasti, přičemž zdůraznil, že případná integrace ukrajinské menšiny do české společnosti je složitý a rozmanitý proces s nejistým koncem a dopady. Jedním z hlavních poznatků bylo, že zatímco v oblasti sociokulturní a ekonomické integrace lze zaznamenat pokroky, politická integrace a plnohodnotné zapojení do veřejného života zůstávají nevyřešené.

Článek dále identifikoval tři možné stupně politické integrace ukrajinské menšiny v České republice: scénář dočasného pobytu, scénář postupného začleňování a scénář plné integrace.

První scénář představuje udržení statu quo, kdy by ukrajinští uprchlíci zůstali v pozici dočasných pracovníků a rezidentů bez rozšíření politických práv. Tento přístup by ovšem mohl vést k marginalizaci a zhoršení vztahů mezi českou většinou a ukrajinskou menšinou. Druhý scénář počítá s rozšířením politických práv na komunální úrovni, což by mohlo podpořit hlubší zapojení Ukrajinců do českého veřejného života a zlepšit jejich postavení v místních komunitách. Třetí, nejradikálnější scénář zahrnuje plné udělení občanství a politických práv, což by znamenalo výraznou změnu českého politického prostředí. Každý z těchto scénářů má své specifické výhody a rizika. Zatímco udržení statu quo nabízí politickou stabilitu a snadnější správu migrační politiky, plná integrace by mohla přinést změny ve formě diverzifikace politické scény, ale také vést k většímu sociálnímu napětí, pokud by nebyla doprovázena širokou diskuzí a jasnou komunikační strategií s většinovou veřejností.

Proces integrace ukrajinských uprchlíků a potažmo celé ukrajinské menšiny tak stále přináší více otázek než odpovědí a žádá si další zkoumání. Pro hlubší pochopení je třeba dalšího interdisciplinárního výzkumu, zahrnujícího sociální, politické, ekonomické a kulturní aspekty.

Literatura

- AGER, Alastair – STRANG, Alison (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. In *Journal of Refugee Studies*, 21, 2, s. 166–191. DOI: <https://doi.org/10.1093/JRS/FEN016>.
- Analýza volných pracovních míst a zaměstnávání cizinců (2023). Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Anal%C3%Bdza+voln%C3%Bdch+pracovn%C3%Adch+m%C3%Aadt+s+akcentem+na+cizince.pdf/c3f58d11-6f60-87f2-1c69-e05b4aa7ad89>.
- BERNARD, Josef – MIKEŠOVÁ, Renáta (2014). Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením. In *Sociologický časopis*, 50, 4, s. 521–545.
- BERRY, John W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. In *International Migration*, 30, 1, s. 69–85.
- BERRY, John W. (1997). Psychology of Immigration. In *Journal of Social Issues*, 57, 3, s. 615–631. DOI: <https://pspsi.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0022-4537.00231>.
- BLOEMRAAD, Irene (2006). *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. Berkeley: University of California Press, 382 s.
- BRÜCKER, Herbert (2022). War in the Ukraine: Consequences for the governance of refugee migration and integration. In *CESifo Forum*, 23, 4, s. 41–48. Dostupné na [www](http://www.econstor.eu/bitstream/10419/263864/1/CESifo-Forum-2022-04-p41-48.pdf): <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/263864/1/CESifo-Forum-2022-04-p41-48.pdf>.
- BURNETT, Kari (2015). Policy Vs. Practice: The Effectiveness of Refugee Integration Policies in the Czech Republic. In *European Spatial Research and Policy*, 22, 1, s. 121–133. DOI: <https://doi.org/10.1515/esrp-2015-0020>.
- BUT, Tetiana – PULINA, Tetiana – JOUKL, Miroslav (2023). The Impact of the Labor Potential of the Ukrainian War Refugees on the Economy of the European Countries. In *Academy Review*, 1, 58, s. 220–230. DOI: [10.32342/2074-5354-2023-1-58-16](https://doi.org/10.32342/2074-5354-2023-1-58-16).
- CARENS, Joseph H. (2016). *Imigranti a právo na pobyt*. Praha: Filosofia, 86 s.
- Český vzdělávací systém už rok pomáhá ukrajinským dětem (2023). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 24. 2. 2023. [online]. Dostupné na [www](http://www.msmt.cz/rok-s-ukrajinskymi-uprchliky-v-ceskych-skolach): <https://www.msmt.cz/rok-s-ukrajinskymi-uprchliky-v-ceskych-skolach>.
- ČLOVĚK V TÍSNI (2024). Ukrajinská uprchlická krize: aktuální situace. [online]. Dostupné na [www](http://www.clovekvtsini.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp): <https://www.clovekvtsini.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp>.
- ČSÚ (2023). Ve školství se projevil příliv dětí z Ukrajiny. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/ve-skolstvi-se-projevil-priliv-deti-z-ukrajiny>.

- ČTK (2023a). Dočasnou ochranu v ČR loni získalo 473.216 ukrajinských uprchlíků před válkou. In *Ceskenoviny.cz*, 1. 1. 2023. [online]. Dostupné na [www: https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2305214](https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2305214).
- ČTK (2023b). Jurečka: V Česku teď pracuje 98.000 uprchlíků z Ukrajiny. In *Ceskenoviny.cz*, 11. 4. 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/jurecka-v-cesku-ted-pracuje-98-000-uprchliku-z-ukrajiny/2350503>.
- Czechia. Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions & Integration Challenges, Ukraine Crisis Response 2022 – 2023. In *IOM*, 15. 8. 2023. [online]. Dostupné na: <https://czechia.iom.int/sites/g/files/tmzbd11681/files/inline-files/iom-czechia-dtm-2q-2023-en.pdf>.
- DLUBALOVÁ, Klára (2023). *V České republice je aktuálně 325 tisíc uprchlíků z Ukrajiny* [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/v-ceske-republice-je-aktualne-325-tisic-uprchliku-z-ukrajiny.aspx>.
- DRBOHLAV, Dušan – DZÚROVÁ, Dagmar (2007). Where are they going?: Immigrant inclusion in the Czech Republic. In *International Migration*, 45, 3, s. 69–95. DOI: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2007.00404.x>.
- DRBOHLAV, Dušan et al. (2021). Migrace Ukrajinců do Česka a ostatních zemí Evropské unie: jejich potenciál a rozdílná podmíněnost volby cílové země. In *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti (JOSRA)*, 1, 14. Dostupné na: <https://www.bozpinfo.cz/josra/migrace-ukrajincu-do-ceska-ostatnich-zemi-evropske-unie-jejich-potencial-rozdilna-podminenost>.
- Dva roky pomoci ukrajinským uprchlíkům v datech MPSV: do rozpočtu přispěli dvojnásobek toho, kolik stála humanitární dávka (2024). [online]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/7095934/TZ_bilance_UA_23022024_final.pdf/2cd843dc-330b-e0a2-313e-da2a6f6cfc97.
- EUROSTAT (2023). 30 June 2023: 4.07 million with temporary protection. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230809-1>.
- Fleeing Ukraine: Displaced people's experiences in the EU (2023). [online]. Dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/ukraine-survey#publication-tab-0>.
- GORDON, Milton M. (1964). *Assimilation in American life: the role of race, religion, and national origins*. New York: Oxford University Press, 288 s.
- IDNES (2023). Uprchlíci z Ukrajiny stáli dosud 35,8 miliard, třetina jich už platí daně. In *iDnes.cz*, 12. 5. 2023. [online]. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ukrajina-vydaje-uprchlici-prace-dane-odvody-ministerstvo-financi.A230512_153655_domaci_svm.
- Informace o vyplacených dávkách (2023). [online]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/informace-o-vyplacenych-davkach>.
- LAPOSINA, Emilia, – FRUNZE, Olesea (2022). The importance of intercultural communication skills for refugee integration. [online]. In *Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională «Probleme ale științelor socioumanistice și ale modernizării învățământului»*, s. 201–207. DOI: 10.46728/c.v1.25-03-2022.
- Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees and IDPs from Ukraine (2023). [online]. Dostupné na: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/101747>.
- LEONTIYEVA, Yana (2016). Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups. In FEDYUK, Olena – KINDLER, Marta (eds.). *Ukrainian Migration to the European Union*. Cham: Springer, s. 133-149. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_8.
- LUCAS, Brian (2022). Lessons Learned about Political Inclusion of Refugees. In *Institute of Development Studies, K4D Helpdesk Report 1157*. [online]. Dostupné na: <https://hdl.handle.net/20.500.12413/17679>.
- MELEHANYCH, Hanna (2021). Ukrajinci v České republice: mezi národnostní menšinou a migranty. In *Evropský politický a právní diskurz*, 8, 3, s. 108–114.
- MOTRUK, Svitlana (2020). Migration of Ukrainians to the Czech Republic in the Context of European Integration processes of the 21st Century. In *European Historical Studies*, 15, s. 61–76. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048x.2020.15.5>.
- ÖZGÜR, E. Murat – DENİZ, Ayla (2023). Diaspora Mobilization and Identity Construction of Ukrainian Immigrants in Turkey: “Ukrainians Started to Become More Ukrainian”. In *Nationalities Papers*, s. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2023.80>.

- PEDZIWIATR, Konrad – MAGDZIARZ, Wiktor. (2023). The reception and integration of refugees from Ukraine in Poland, Czechia, Slovakia and Hungary – the New Immigration Destinations of Central Europe. In *Problemy Polityki Społecznej Studia i Dyskusje*, 59, s. 345–377. DOI: <https://doi.org/10.31971/pps/162968>.
- Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků z Ukrajiny – červen/červenec 2023 (2023). CVVM, 14. 8. 2023. [online]. Dostupné na [www: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c6/a5685/f77/pm230814.pdf](https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c6/a5685/f77/pm230814.pdf).
- Postoje české veřejnosti k válce na Ukrajině v létě a na podzim 2023 (2023). STEM, 10. 10. 2023. [online]. Dostupné na: https://ustavstem.sharepoint.com/:b/s/work_share/EbS8OeqNlx9OsPoqy_xa6QYB01hlRAyUfJBZ26iJS-AIIA?e=TXtNHE.
- PUTNAM, Robert. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 95 s.
- SOKAR, Anna et al. (2022). Features of Adaptation of Ukrainian Refugees in the EU, Great Britain, USA, and Canada. In *Foreign Affairs*, 32, 5, s. 8–15. DOI: [https://doi.org/10.46493/2663-2675.32\(5\).2022.8-15](https://doi.org/10.46493/2663-2675.32(5).2022.8-15).
- SOUKUP, Jaroslav (2022). Kdo jsou ukrajínští uprchlíci v Česku? Ženy a děti, ukazují data. In *Novinky.cz*, 26. 4. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-kdo-jsou-ukrajinsti-uprchlici-v-cesku-zeny-a-deti-ukazuji-data-40395018>.
- STATISTA (2023). Cumulative number of border crossings from and to Ukraine after Russia's invasion from February 24, 2022 to September 12, 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/1310270/number-of-refugees-from-ukraine>.
- STATISTA (2024). Estimated number of refugees from Ukraine recorded in Europe and Asia since February 2022 as of March 2024, by selected country. [online]. Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country>.
- Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině – archiv (2023). [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-vaalkou-na-ukrajine-archiv.aspx>.
- Stenozáznam z 2. dne 20. schůze Senátu. [online]. Senát Parlamentu České republiky, 20. 12. 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/110707/92849>.
- STRIELKOWSKI, Wadim – WEYSKRABOVA, Blanka (2013). Ukrainian Labour Migration and Remittances in the Czech Republic. In *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 105, 1, s. 30–45. DOI: <https://doi.org/10.1111/TESG.12052>.
- ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina et al. (2023) *Integrace uprchlíků na trhu práce a v bydlení. 6. vlna výzkumu Hlas Ukrajinců – červen 2023*. PAQ Research, 9. 8. 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.paqresearch.cz/post/uprchlici-posun-jazyk-prace-bydleni>.
- ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina et al. (2024). *Integrace ukrajinských uprchlíků: 2 roky poté a výhled na 2024+*. PAQ Research, 13. 2. 2024. [online]. Dostupné na: https://www.paqresearch.cz/content/files/2024/02/PAQ_Hlas_Ukrajincu_Dva_roky_pote-2.pdf.
- Tisková konference po jednání vlády, 25. ledna 2023 (2023a). [online]. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-vlady-25-ledna-2023-202511>.
- Tisková konference po jednání vlády, 13. září 2023. (2023b). [online]. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-vlady-13-zari-2023-208225>.
- TREBESCH, Christoph et al. (2023). *The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?* In *Kiel Working Papers*, 2218. Dostupné na: <https://www.ifw-kiel.de/publications/kiel-working-papers/2022/the-ukraine-support-tracker-which-countries-help-ukraine-and-how-17204>.
- TRZESZCZYŃSKA, Patrycja – DEMEL, Grzegorz (2024). Forming a Ukrainian Diaspora in Poland: Between “Common Culture,” National Naturalism, and Othering. In *Nationalities Papers*, s. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2024.27>.
- Udělení státního občanství České republiky (2023). [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/udeleni-statniho-obcanstvi-ceske-republiky.aspx>.
- VACULÍK, Radim (2023). Z Česka odešlo už 200 tisíc Ukrajinců. In *Novinky.cz*, 6. 10. 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-z-ceska-odeslo-uz-200-tisic-ukrajincu-40445835>.

- VERTOVEC, Steven (2009). *Transnationalism*. Londýn: Routledge, 206 s.
- ZÁKONY PRO LIDI (2024). Zákon č. 65/2022 Sb. o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invází vojsk Ruské federace. [online]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-65>.
- ZIEGLER, Ruví (2017). *Voting Rights of Refugees*. Cambridge: Cambridge University Press, 262 s.. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316671443>.
- Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022 (2023). [online]. Ministerstvo vnitra. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/zprava-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2022.aspx>